

DEODUCE & AUSPICE

DISPUTATIO INAUGURALIS

NATURAM PHILOSOPHIAE IN GENERE,

ejusq; partium constitutionē

succinctā explicatione exponens.

QUAM

Consentiente ac suffragia addente venerandā facultate philosophicā in Illustri ad Auram Academia

PRESIDE

'Nobilissimo, Amplissimo Excellentissimoq; Domino'

DN. MICHAELE Gyllenstålpe/

Hæred. de Jaskoila & Kernheem J. u. & phil. Doct. inclyto, & in prædictā universitate polit hist. legumq; professore celeberrimo, mecænate patrono, ac promotore suo ætatem colendo.

Pro privilegij ac dignitatibus gradus in philosophia supremi obtinendis ad publicum desert examen.

JOHANNES A. NEZELIUS SUDERMANNUS

Ad diem Octob.

Anni 1655.

A B O Æ

Excusa à PETRO Hanson Acad. Typogr.

Illustribus ac Generosissimis Dominis.

DN. LAURENTIO Creutz/
lib. Baroni de Casaritz Dn. de
Sarswela & Alborfors / districtus
magni Cuprimontanorum, Da-
liae orientalis ac occidentalis, ac
ditionis Sätter ac Næssgårdz Dy-
nastæ pereximio, nec non Re-
gij collegij metallici Holmensis
Adfessori in clyto.

DN. ERNESTO JOH. Creutz/
Lib. Baroni de Casaritz / Dn. de
Walma & Tammerkoski / tractus
Nylandiæ ac Tavaastiæ Dynastæ
percelebri.

*Patronis, Mecœnatibus ac Dominis meis gratiosissimis, hanc
gradualera disputationem submissimè offert.*

JOHANNES A. NEZELIUS.

Quanquam omnibus creaturis præ-
 ferendus veniat homo qui Ἐὐμαθωνμά-
 των καὶ πολυηροτάτης της φύσεως ἀ-
 γαλμα veteribus dictus fuit. Tamen
 per labem illam Edenicam, tanta ipsi inducta fuit cala-
 mitas, tanta miseria ac confusio, ut in multis infra bruto-
 rum sortem ac conditionem projectus videatur; quippè
 pro integritate mutilatio, pro animi facultatum superi-
 orum cum inferioribus, & vice versâ harmonica συ-
 φωνία, maxima confusio, proq; affectuum æqualitate
 maxima inæqualitas invasere, quod etiam verissimè ex-
 pressit poëta inquiring; *Fertur equis auriga, nec audit cur-
 vus habenas.* Sed quid? τρεσμεγυς tamen ille rudera
 seu scintillas quasdam residere fecit in homine, quæ arte
 & exercitatione ceu follibus excitatæ, mentis illam ἀμ-
 βλυσιw seu caliginem propellerent, sapientiæq; pretios-
 sam suppellectilem postliminio reductam, in genuina
 ac nativa sede collocarent. Lumen vero hoc ingenij
 animiq; hæc fax *Philosophia* haud in commodè appellitari
 cæpta est, quæ generosis |mentibus, iisq; *quas de meliori luto
 finxit præcordia Titan* tantum sui impressit amorem, tan-
 tam venerationem ut nihil pensi nihilq; moderati habe-
 rent, quin hanc sibi pararent, proq; ejus acquisitione exi-
 lia potius quam peregrinationes susciperent: idq; haud
 immeritò, quid enim convenientius ac accommodatius
 humanæ societati ipsâ philosophiâ; hæc ignorantia
 vindex morum directrix, assimilatio Dei, strenua me-

ditatio mortis condignis & seu ecomiis decantatur. Eius ego ingressus viridarium, constitui non unum florem carpere, sed totam sub incudem examinis publici vocare jussui venerandæ facultatis philosophicæ satis facturus, tum ut specimen qualecunq; progressus in hoc studij genere præstiti ederem, cum etiam, ut viam mihi sternerem patientiorem ad facultatem aliquam superiorem cui jam jam meos conatus mancipandos dueo. Sed quoniam omnis nostra in studiis humanioribus speculatio sine divini numinis auspicio est miserabilis erratio dicente Scalig. excer. 359. s. l. Illud etiam devotè implo ro sequenti disticho.

*Dirige cuncta Deus, conatus in super Auge
Successu ut validò vernent florentq; perenni.*

SECTIO PRIMA

Exhibens philosophiæ definitionem & divisionem.

PRÆCEPTA.

1. *Philosophia est habitus Animi sapientia & prudentia constans. vel dilucidius ita. Philosophia est habitus Animi qui speculatione rerum cognoscendarum intellectum. vitæq; innocua ipsam voluntatem secundum naturalem aptitudinem expolit.*
2. *Dividitur haud inconcinne in theoreticam & practicam.*

Ad præcept. in genere.

NUnquam non honorabile visum fuit, saniorum ubi-
 que gentium philosophiæ nomen; locupletissimus
 est thesaurus verè suum possessorem ditans ingens est
 Dei donum mortalibus concessum ad ignorantia tene-
 bras propellendas, voluntatisq; enormitates reforman-
 das: hæc tam speciosa virgo est, ut si oculis cerneretur
 corporeis incredibiles amorum æstus ciceret: Sed eó
 tamen petulantia nonnulli surrexere Reip. literaria pef-
 tes ut eam Ethnicorum inventum ac figmentum, lusum
 que otiosorum hominum frivolum appellitare ausi sint:
 Verum ut nulla ars ita ~~neq;~~ ~~ipsa~~ veneranda Philosophia
 osorem experitur neminem nisi ignorantem; Hi si æqui-
 ores rerum egissent Judices, perpendentes inventum
 humanum illud esse quod nullam congruentiam cum
 Deo & Natura habet, adeoq; fictum falsumq; est, ac Deo
 ipsi qui veritas est repugnat, *ut mundi aternitas, labor intel-
 ligentiarum in circumrotandis stellis & ejus fursuris plura.*
 Philosophia vero cum nihil aliud sit, quam rerum omni-
 um coram mente representatio, non potest non insi-
 gnem convenientiam cum Deo & rerum omnium uni-
 versitate habere. Non ergo hominum figmentum est
 philosophia sed maximum Dei donum, adeo ut insigni
 Deum ipsum macent honore qui philosophiam disce-
 re vel docere satagunt. Verè genuini & *γυγιοι* philo-
 sphi tot Deo cantant hymnos, quot movent discursus,
 tot ferunt libamina, quot edunt volumina. Neq; hodiè
 aut nudius tertius ipsa philosophia coepit, sed statim cum
 rerum omnium primordijs. *Appellavit Adam Gen. 2.*
*nomibus proprijs cuncta animantia & volatilia cæli omnes bes-
 tias terræ. Quæ ὀνομαθεσία non casu aut temerario*

Impetu facta fuit, sed ex perfecta totius mundi cognitione manavit. Unde Adamum absolutissimum salutamus philosophum. Addo huic Sethum Adami filium, qui motum caelestium doctrinam columnis erectis inscribi curavit ut testatur Josephus Jud. ant, lib 1, c. 3.

παράφρασις

Ad I. præcept.

In definitione hac exhibita notanda (1) ὀνοματολογία sive ipsius nominis genuina expositio. In hac discipendum de (α) σαρωωνμία seu vocis derivatione Vox hæc philosophia κτήσεται sive natura est græca, Κτήσεται vero sive usurpatione nunc latinâ civitate est donata. dicitur vero ἀπό τῆς φιλίας καὶ σοφίας ita ut philosophia nihil aliud sit, quam amor sapientiæ; undè efflorescit σοφίαν καὶ φιλοσοφίαν id est sapientiam & studium sapientiæ non aliter differre quam sapientia inchoata & imperfecta, à perfecta & absoluta. Introducta dicitur à Pythagora primò, ut patet ex Fonseca in præem lib. metaph. c. 4. Connimbricentibus in præmio physica auscultationis alii sive authoribus classicis. Nam cum illi olim qui insigni aliquâ eruditione exculi erant, σοφοὶ dicerentur, hic Pythagoras interrogatus à Leonte principe Phliasiorum, cujus artis professor esset, respondit notatione ad causam efficientem impulsivam tactâ, se non σοφὸν sed φιλόσοφον id est non sapientem sed sapientiæ studiosum esse. Arrisit tandem postea hæc modestia Pythagoræ ita omnibus omnium sectarum philosophis ut mallent appellari φιλόσοφοι quam σοφοὶ, quò jure quâve injuria hoc nomen sit immutatum enucleabitur in quæstionibus inferius. (β) ὀμωνομία sive vocis multiplex significatio;

fumi

sumitur verò hæc vox vel (1.) Abusive pro *sophistarum* malignâ explicatione ut in illo dicto paulino ad Coloss. cap. 2. (2.) generaliter dum obtinet significationem (α .) latiore quando involvit omnem disciplinam, sive ea primario sive secundario expoliat ipsum intellectum, quò sensu divisere veteres philosophiam in *logicam, Naturalem & Moralem*, ut testatur *Plutarchus* lib. 1. de plac. philosophorum c. 7. (β .) Latissimam pro quavis humana industria sive animum sive corpus concernat, quo sensu *Arist.* 6, *Eth.* c. 7. Phidiam Lapidam & polycletum statuarium sapientes vocat. (3.) Strictè dum vox philosophiæ sumitur pro parte ejusdem dividente eam, ut vel pro solâ theoretica vel pro sola practica philosophia, ut *Plato* dixit in *phadone*; hæc vero acceptio est synecdochica. (4.) Strictius dum capitur pro metaphysica physica juncta *Arist.* teste lib. 1. *Metaph.* c. 4. (5.) Strictissimè pro sola Metaphysica quæ κατὰ φύσιν dicitur philosophia prima, quia ipsa reliquarum disciplinarum est architonica & primaria. *Arist.* lib. 4. *metaph.* c. 2. (6.) Adæquate & propriè dum sub Censum suum implicat eas tantum disciplinas à tribus facultatibus superioribus, item à disciplinis instrumentalibus atq; mechanicis discriminatas, quæ ad humanum intellectum perficiendum civilesq; actiones rite ac rectè expediendas, primario ac per se faciunt. In hac acceptioe hac vice acquiescimus. (γ .) *συνομια*, cujus loco varia adduci possunt philosophiæ *synomia*, quæ apud *Damascenum* aliosve auctores ubertim sese offerunt Vid. *Damasc.* lib. 1. *Dial.* c. 3.

(2.) *πραγματολογίαι* in qua definitio realis sese offert discutiendam. Resolvitur data definitio in conceptum Convenientiæ & Disconvenientiæ Convenientiæ

com.

communis & genericus conceptus est *Habitus* quod patefcit pervadendo ſcalam prædicamentalem, inde enim petenda ſunt genera indè differentiæ. Omne ens eſt vel *Subſtantia* vel *Accidens* juxta tritum. *Summus Ariſto- teles trutinando cacumina rerum, in duo diſiſit quicquid in orbe fuit.* Philoſophia autem non eſt *ſubſtantia*, nec eſt aliquis qui ſecus opinatur, ſed *Accidens Non reſpectivum*, quia reſpectiva *Accidentia* non tantum *internum* ſed etiam *externum* neceſſario reſpiciunt *ſubjectum*, ut patet *In actione*, quæ quamvis primariò radicetur in agente, non tamen poteſt intelligi ſine patiente quodam, quod ſua Natura reſpicit; Sed *Absolutum*, quia philoſophia *internum* tantum reſpectum ad ſubjectum ſuum proprium & *Adæquatum*, nimirum ad intellectum hominis principalitè involvit. ſi *Absolutum accidens* aut *quantitas* aut *qualitas* eſt, Non *Quantitas* quod probatum reddo duobus argumentis. (1.) *Quod nobis ratione quantitatis non competit, illud ad quætitatem neutiquam eſt referendum, At philoſophia vero ratione quantitatis neutiquam nobis competit* Ergo. *Major* probatur quia omne accidens implicat reſpectum ad ſubjectum ſuum proprium & *πρωτοδευτερον* de quo demonſtratur adæquate: *Minor* propria luce radiat Eſt enim in animo philoſophia qui quantus & extenſus non eſt. (2.) *Per quantitatem dicitur ſubjectum quantum, per philoſophiam vero homo non dicitur quantus* E. *Minor* patet quia philoſophiæ adminiculo homo nec major nec minor redditur. Philoſophia igitur ad prædicamentum *qualitatis* eſt referenda: ad quamnam vero qualitatis ſpeciem pertineat ita adſtruitur; *Tria ſunt in animo annotante philoſopho* 2 *Eth.* c. 5. *Affectus potentia Habitus*; Philoſophiæ *genus* non poteſt eſſe *affectus* quia (1.) Circa affectus (de parte ejus loquendo) domandos ac

tran-

tranquillandos versatur adeoq; ipsa numero affectuum accenseri nequit. (2.) Affectus subitaneo motu erumpunt, nobisq; inuitis se obtrudunt, inq; facultate hominis ἀλόγῳ resident, quæ de philosophia dici nequeunt. Nec *potentia* quia (1.) hæc Natura nobis inest, philosophia non item; quamvis vero inficiandam non sit, semina quædam & igniculos nobiscum connasci, quæ tamen potius sunt ejus inchoamenta quam complementa. (2.) quæ Naturâ nobis insunt illa mutari aut loco moveri nequaquam aut difficulter queunt juxta illud Horatij.

Naturam expellas furca tamen usq; recurrit.

Philosophia vero contrariò se habet modo, quippe ejus habitus nunc intensior est nunc remissior.

Hinc itaq; elucescit subductis cæteris membris philosophiæ genus debere constitui *Habitu*, tum quia definitio habitus ipsi competit. cum etiam requisita *Habitu* præcedentia ut sunt *μάθησις*, *ἀσκησις* & *φύσις* ad ejus constitutionem exigantur. Cum vero egregius sit *Habitu* numerus, alij enim sunt *Corporis* alij *Animi* alij *θεόςδοτοι* alij *σύνφυτοι* alij *ἐμπικρετοι* ad animi non corporis ad *acquisitos* non *connatos* aut *infusos* habitus est referenda. *Specificæ differentia* investigatio petitur à *subiecto* & *sine*. Nam quemadmodum omnis *Habitu* definiendus est mentione sui *subiecti*, ita quoq; ipsa philosophia inde suam metitur *essentiam*. *Objectum* vero ejus sunt *Res* partim *necessaria* intellectum in cognitione *Veri* expolientes quæ vè ex *Naturalibus* causis perpetuo fluxu uniformiter prodeunt: ut *Metalla*, *Elementa*, *sydera*, *Herba*, *arbores animalia* horumq; omnium *Natura*. Partim *contingentes* quæ etiam *humana* dicuntur quæ pro nostro *arbitrio*

trio variè instituuntur, mutantur & peraguntur ut *Temperantia, Liberalitas, fortitudo, luxuria, Oeconomia, regimen, bellum* &c. *Finis* autem ejus asseritur in definitione qui est tum *cognitio Entium* tum *Actio decentium*, quem utrumq; finem utraq; pars philosophiæ strenuè urget, nempe speculativa illum, practica vero hunc, uti modo de hoc differetur fasius; dico *secundum Naturalem Aptitudinem* quia non omnem perfectionem hic intelligimus, sed eam tantum quæ ex naturali mentis lumine & acumine proficisci potest.

Ad præceptum II.

Divisio hæc quadruplici innitur fundamento, (1) *Ratione subjecti* quod est *Animus humanus*, hujus duæ sunt facultates principes (α) *ἐπιστημονικὴ* seu facultas intelligens (β) *ὀρετικὴ* seu facultas appetens, illam excolit philosophia theoretica hanc vero practica. (2) *Ratione Objecti* quod sunt res *Necessariæ & divinæ* vel *contingentes & humanæ*, illas sibi proponit theoretica, hæc vero practica. (3) *Finis* & *vel cuius gratia*, speculativa veritate, practica actionum honestatem spectat. undè philosophus lib. 1. met. cap. 1. inquit *θεωρητικῆς τέλος ἀλήθεια, πρακτικῆς δὲ ἔργον. Finis* & *vel cui* quæ est perfectio sive beatitudo Animi. Laboramus enim duplici Morbo (1) *Veri ἀγνοία* & (2) *Appetitus ἀξία*, utriq; morbo medetur philosophia theoretica expellendo *ἀγνοίαν*, practica verò *ἀξίαν*, Illa facit ut verum sciamus hæc verò ut quod honestum est operemur. Undè moritur duplex Beatitudo. 1. *Contemplativa* in speculatione *Veri*. 2. *practica* in actione *Boni* consistens. Utraq; imitatur Deum, omnium Bonorum summum Bonum finemq; extremum. Undè Plato in *theateto*

vocavit eam *Dei & hominis confociationem*: Et in phædro duas philosophiæ partes appellat *duas alas* quibus mens hominis ad superos undè terrenæ cogitationis pondere depressa ceciderat revolat. Sequuntur quæstiones.

Q U Æ S T I O.

1. *Quibus ductus rationibus ipse pythagoras nomen simplex commutavit in compositum?*

2. Duabus potissimum 1. Ad fastum quorundam & elationem refræandam, qui sese venditabant magnifico & splendido hoc sapientiæ titulò dum tamen vix solidam ejus umbram essent consecuti. 2. ad sapientiæ altissima fastigia monstranda, quæ sublimiora judicabat quam ut ad ea humana industria valeret eniti, cum propter rerum difficultatem, tum etiam humani intellectus debilitatem.

2. *Philosophia in abstracto considerata rectè nè dicitur sapientia seu σοφία?*

Affr. Ob tres potissimum rationes. (1.) Quia nomina simplicia sunt priora & efficaciora compositis, jam verò vox σοφία est simplex, φιλοσοφία vero est vox composita, ergo nomen σοφίας est prius & efficacius nomine φιλοσοφίας (2.) In rerum appellatione non spectandum quid hic possit vel non, sed rei significatæ natura & indoles est indaganda. (3.) si propter abusum hæc essent mutanda, tunc reliqua omnia mutantur necessè est sic Theologiæ nomen mutandum esset quia hæc hæretici valde abutuntur, item medicinæ nomen de statu esset mutandum suo, quia sub specie hujus multi multa exercent ludicra & præstigias diabolicas. Nec obstat

quod veræ sapientiæ nomen existimârit ipse Pythagoras soli Deo competere; Alia enim est *ſαπiεντια* essentialis, originalis independens, infinita & omnibus numeris absolutissima & perfectissima quæ in solum Deum cadit. Alia verò est *ἐπιτετυπα* Accidentalîs, dependens, à primâ orta, finita, perfecta quidem in suo genere, sed ratione Dei imperfectissima. Quæ sapientia in homines cadit. Vide sis Reverend. & excellentiss. M. Nicolai Nycopenfis tractatum de philosophia in genere.

3. *Nomen nè igitur φιλοσοφίας retinere integrum est?*

R. Aff. Quia vocabulum hoc compositum nunc receptum est in constantem consuetudinem, ita ut per hanc nihil aliud intelligatur quam σοφία.

4. *Inest nè philosophia homini Naturà?*

R. Dist. Tripliciter aliquid Natura inesse dicitur. 1. Quod naturali convenit in inclinationi 1. Quod potentia & quoad semina quædam inest. 3. Quod secundum esse completum actu & formaliter inhæret. Prioribus duobus modis philosophia naturalis dici potest, non enim præter contra vel supra sed secundum naturam est. Ultimo vero modo naturalis vel à natura non est, is namque studio & exercitatione superstruitur. Natura inchoat, doctrina & institutio dirigit, exercitatio sive usus perficit.

5. *Quot fuerunt principales sectæ philosophorum?*

R. Tres potissimum, Academica, stoica, peripatetica; Horst. in præcognitis de philosophia in genere. Quamvis

antiquitus tot floruerunt sectæ, quot fermè excellentes
 viguere philosophi, tamen post tempora Socratis illæ
 tres multum inclaruerunt. Academica ab Academia
 nemore quodam Athenarum sub urbano nomen sortita
 est: Hæc nihil firmi verbis assererat, sed suam scientiam
 modestè dissimulabat. Stotica secta ἀπὸ τοῦ στόματος
 dicta, à porticu quadam in qua zeno ejus coryphæus do-
 cebat, hi è diametro Academicis adversabantur, eò quod
 omnia certa & è ineluctabili factorum serie dependere
 asseverarent. Mediâ viâ nitebantur peripatetici sic di-
 cti quod ambulando disputarent. Horum antesigna-
 nus erat Aristoteles, qui partim Academicis partim
 stoicis se opponerebat, asserens contra illos, rerum qua-
 rundam certam & indubitam dari cognitionem, con-
 tra hos verò res nonnullas contingentè fieri, quæ vè
 à nostro arbitrio fingi variè atq; refingi possunt. Peri-
 patetici nonnulli quartam addunt sectam *Ramæam* quæ
 quidem in nonnullis discrepat à peripateticis, in pleris-
 que tamen cum eis reconciliari potest.

6. Meritò nè etiam hic de philosophia in genere
 instituenda est mentio habituum?

R. Hecticè namq; & genuinè considerata ipsa philoso-
 phia definitur per Habitum, uti probatum dedi superius
 ergo quoq; generis ejus natura hic haud in commodè
 attingitur. Est igitur *Habitus qualitas potentia naturali super-*
structa eam ad operandum facilitans. Est vel *Inchoatus* vel
Perfectus. Inchoatus nihil aliud est quam dispositio sive
δύναμις ad perfectum. Perfectus vero qui comple-
 mentum suum est consecutus: Uterq; est triplex vel
 (1) *Connatus* qualis fuisset integritas & justitia ante lap-

sum, si protoplasti in sanctitate perstitissent, & peccatum originale nunc post lapsum est. (2) *Infusus* qui superne advenit, estq; vel *Extraordinarius* ut dona lingvarum & insignis sapientia in Prophetis & Apostolis. Vel *Ordinarius* qui medijs à Deo præscriptis acquisitus supernaturaliter accedit ut fides spes charitas &c. (3) *Acquisitus* qui prævio labore magnoq; exercitiò paratur, hic vel est (α) Corporis ut ars Iaculatoria, arculatoria, funambulatoria hastilifera, qui quidem habitus ratione *cognitionis* resident in animo, ratione autem *exercitiij* in corpore. vel (β) *Animi* qui in ejus cultura versatur, hi sunt vel (α) *Principales* qui sui gratiã tantum parantur. Principales vero hi sunt vel (1) *speculativi* qui in illa animi parte quæ ἐπιστημονικὴ appellatur tantum resident, utpote (1) *Intelligentia* qui est habitus mentis quo principia scientiarum & demonstrationem intelligimus tantum. Arist. 6. Eth. ad Nichom. cap. 6. (2) *Scientia* quæ est habitus demonstrativus ex necessariis 6. Eth. cap. 3. (3) *Sapientia* quæ est habitus intelligentia & scientia constans, vel scientia cum capite 6. Eth. cap. 7. (2) *Practici* ut (1) *Prudentia* quæ in illa animi parte quæ ὀρεκτικὴ dicitur versatur definiturq; Habitus cum recta ratione activus circa ea quæ homini bona aut mala sunt. Arist. 6. Eth. cap. 5. (2) *Ars* quæ est Habitus recta cum ratione effectivus Arist. 6. Eth. cap. 4. (β) *Instrumentales* qui non tam sui gratia acquiruntur quam alterius alicujus disciplinæ *realis*. ut Grammaticus Rhetoricus & Logicus Habitus.

7. *Quanam & qualia sunt semina ista & fundamenta philosophiæ et colenda, de quibus mentio injecta est superius in præceptorum enodatione?*

7. Nihil aliud sunt quam notitiæ sive principia illa connata, quæ sunt *Habitus à prima infantia insiti, & à natura antequam ratio se exercere queat inscripti*, vel sunt *propositiones universales & indemonstrabiles quibus intellectus nullà antecedente probatione assentitur*. Sunt vero hujusmodi principia vel speculativa vel practica. *Speculativa ut Deus est, quodlibet est aut non est, totum est majus quolibet suâ parte, bis duo sunt quatuor. &c.* *Practica ut Deus est colendus, parentes sunt honorandi, suum cuique tribuendum, nemo lædendus, honestè vivendum.* Horum principiorum usus philosophicus est ut *sint semina scientiarum & artium & discrimina honestorum & turpium.*

8. *Anne etiam illæ definitiones quas in magna farragine recenset Damascenus in suâ dialectica cap. tertio mereantur applausum?*

7. Neg. Alia pro genere venditat effectum, alia transfiliit genus proximum & assumit remotum alia hoc, alia aliò laborat defectu. Ramæam vero quod concernit definitionem, ea quidem meo juvenili judicio ad bonum sensum cum peripatetica erit reducenda, si sibi constare velit nam systematica illa philosophiæ consideratio cui tanquam fundamento inicitur est à Ramæis ut mihi videtur efficta, & non aliam ob causam, quam ut salvum præbeant conductum suæ definitioni. Sed abundet quilibet suo sensu.

9. *Estne & ea philosophiæ divisio toleranda quam attulit Toletus in proœmio physices, eam nempe dividens in speculativam, Activam & effectivam?*

7. Neg.

Ref. Neg. Non enim effectivæ disciplinæ ad philosophiam, referendæ sunt, nam nec divina contemplantur, nec actiones homini proprias dirigunt, nec bonum honestum earum finis est, sed utile. Et quis est qui cerdones, sutores, ephippiarios, aliosq; mechanicos philosophis accensere audeat? Proinde eos jure meritoq; irridet Lucianus qui mechanicas artes philosophia añumerant, dum quendam qui agrum fossurus erat, ligone philosophaturum dicit. *Et tantum de philosophia definitione & divisione in genere.*

SECTIO SECUNDA

Continens philosophiæ theoreticæ & practicæ naturam, simulac partium ejus succinctam constitutionem.

Theoretica est pars philosophiæ prior, quæ Entia, eorumq; principia & affectiones solius cognitionis & veritatis causa contemplantur.

Distribuitur philosophia theoretica in Metaphysicam Pneumaticam Physicam & Mathesin.

Metaphysica est sapientia contemplan's Ens quatenus ens est.

Dividitur in partem communem & propriam.

Pneumatica est scientia spirituum quatenus sunt naturali lumine cognoscibiles.

Dividitur in partem communem & propriam.

Physica est scientia corporis naturalis quatenus Naturale.

Dividitur in partem communem & propriam.

Mathesis est scientia contemplans quantitatem quatenus mensurabilis;

Dividitur in puram & mixtam.

Practica est pars philosophiæ posterior, actiones humanas gubernans, easq; ad beatitudinem cum in oeconomia, tum politia obtinendam dirigens dividitur in partem communem & propriam.

περ ἀφ' ὧν

Ad præcepta in genere

Nulla pars philosophiæ suo caret fructu, suaq; destituitur utilitate; & quemadmodum in omni re hoc est palmarium non esse gratis ac frustra, sed semper propter destinatum finem & scopum, ita idipsum de eandemissima philosophia ejusq; toto choro rectè hic possumus in geminare: Apparatus enim hic scientiarum & disciplinarum quantuscunq; est, qui tamen maximus est, nihil infert superflui, nihil frustranei, sed omnis scientia omnis disciplina, partis philosophiæ dignanda titulo, hinc apprimè utilis ac summe necessaria est, nè unquam è choro exterminanda suo; ni in corpore hocce philosophico mutilationem ac hiatum admittere velimus; & quamvis philosophia minus sit utilis ad exstruendas machinas farinarias nummorumq; concumulandos acervos, ut vere dictum est à *subtilitatis magistro* Scalig. iis tamen instruit

divitijs, facultatibus opibus suum possessorem, quæ longè cariores sunt auro, pretiosioresq; preciosissimis gemmis; Divitiæ namq; fortunæ illa missilia quid profunt interdum, quid emolumentum adferunt? eripinè, naufragio periclitari, incendio consumi possunt? Illa tamen animi virtus, sapientiæ stola, voluntatisq; integritas, manebunt cæteris abeuntibus, præstò erunt reliquis exultantibus, possessoremq; suam nunquam destituent. Quis igitur erit, qui non hanc illibatam virginem *Philosophiam* optimis stipatam satellitibus, egregio ornata cultu, splendido cinctam apparatu, acceptabit, reverebitur ac magnificet. Ejus ego genium qui definitione & divisione absolvitur in superiori sectione rudibus depinxillis neis, nunc quoq; in hac sectione Deo duce animus est partes ejus quoad prima delineare lineamenta.

Ad præcept. I.

Theoretica philosophia *ἀπο τῆ θεωρίας* à speculando dicta, in intellectu residet theoretico, cujus munus est res tantum necessarias cognoscere, inq; hac cognitione ultimo subsistere. Solem, cælum elementa, secundum causas & affectiones speculamur, praxin verò eorum nemo nisi mente captus molitur. In metaphysica æquè totaq; philosophia theoretica hæc *θεωρία* seu cognitio solius veritatis desiderio suscepta palmarium obtinet quod si verò contigerit hunc finem transiri, moresq; humanos tangi, id opus non est philosophiæ sed philosophi, juxta illud Senecæ. *Omnibus sermonibus aliquid salutare miscendum est, cum imus per occulta natura cum divina tractamus, vindicandus à malis suis est animus ac subinde firmandus.*

Ad præcept. II.

Res ipsa dicitur, obiectorumq; diversitas alius atq; alius

alius modus considerandi illa objecta flagitat tot debere constitui disciplinas; Ex adæquatione enim subjecti & modi considerandi illud subjectum, optimè petitur adæquatio disciplinæ. Consideratio enim Entis in genere & qua *Ens* exhibet mihi metaphysicam; contemplatio spirituum quatenus naturali lumine sunt cognoscibiles dat mihi pneumaticam; Speculatio corporis Naturalis quæ tale physicam donat; per vestigatio quantitatis secundum sua principia & affectiones ipsam mathematicam profert.

Ad precept. III. & IV.

Nomina hujus disciplinæ varia occurrunt dicitur (1) *Metaphysica* ratione acquisitionis & inventionis quia post physicam est inventa, non vero ratione dignitatis, Naturæ & doctrinæ. (2.) *Sapientia*, quoniam hic habitus præcellit in theoreticis ut prudentiæ habitus in practicis. (3.) *Philosophia κατ' ἐξωκῆν* & per *ἀντρονομαστικῶν* quia nobilissima pars philosophiæ est. *Philosophia prima*, quia primos conceptus, primaq; principia considerat, in quibus reliquarum scientiarum principia fundantur. Genus est *Sapientia* quia (1.) utrumq; Habitum *ἄν καὶ ἐπιστήμην* conjungit, respiciendo principia juxta & conclusiones. (2.) Sex sapientiæ conditiones ipsi competunt, 1. Versari circa omnia. 2. Circadifficillima & à sensibus remotissima. 3. Habere cognitionem certissimam: 4. Habere maximam aptitudinem ad docendum & potis esse omnia ad prima revocare principia. 5. Et dignitatem ut propter se sciendiq; causa expetatur. 6. Imperium ac Dominium in reliquas artes ac scientias habere, quæ particulam *Entis* tantum aliquam sibi præscindunt, ensq; limitatum ac determinatum tractant. Scientia

non est sed aliquid scientia sublimius, nam non solum inquit in conclusiones, sed etiam in conclusionum principia. Differentia desumpta est à *subjecto* cuius *materiale* est *Ens reale* nam *Ens privativum*, *Rationis*, directè non subeunt considerationem metaphysicam. *Formale* verò Est *Ens quatenus Ens*, seu *Ens non limitatum*, sed universalissimum & abstractissimum. Divisio metaphysica trita est in scholis philosophorum: Pars ejus communis est, quæ agit de Ente in genere, ejusq; affectionibus, seu ijs quæ ens generalitèr consequuntur. Pars propria vero agit de speciebus Entis, veluti de substantia & accidente & quæ eis subsunt.

Ad præcept. V, & VI.

Vox hæc *πνευματολογία* [sive *pneumatica*] sonet quasi *λόγος τῶν πνευμάτων* id est doctrina spirituum. *Genus* ejus hic asseritur *Scientia*, Est enim habitus demonstrativus ex necessarijs principijs. Licet tamen non sit talis scientia, strictè & in rigore illo sic dicta, quæ ex causis realitèr causantibus, & ex principijs *Essendi* realitèr influentibus demonstratur ut fit in physicis, tamen per analogiam & alio modo verè dici potest scientia, cum conclusiones necessarias & infallibiles probet de suo subjecto per necessarias & immobiles rationes. *Differentia* petitur ab *Objecto* quod est *spiritus* unicè enim circa spiritus, eorumq; naturam versatur *Pneumatica*, & quidem *quatenus* spiritus sunt. *Essentiam* quippè spirituum per operationes & proprietates eorum proprias indagat atq; exponit. *Generalis* *pneumaticæ* pars est, quæ præcisè agit de *Natura* spirituum in communi, eorumq; proprietatibus in genere. *Specialis* verò seu propria est quæ agit de spiritibus singulis distinctim utpotè de *Deo* *Angelis* & *anima humana* in statu separato.

Ad præcept. VII, & VIII,

Hæc scientia *αὐτῶν τῶν φυσικῶν* nomen sortita est, natura enim hic in physica indaganda, natura cognoscenda, natura explicanda est. Genus hic est *scientia*, affectiones enim de suo subjecto per causam proximam demonstrat, quantitatem nempe de corpore naturali per materiam, qualitatem per formam. *Differentia* à *subjecto* petitur quod est corpus Naturale quatenus naturale: Cum enim plures sint scientiæ, physica ab ijs omnibus per subjectum hoc distinguitur, sicut aliàs proprium & specificum *Esse* habitus à proprio dependet subjecto. Partes physiciæ sunt duæ, Generalis quæ corpus naturale in genere considerat, ejusq; causas & affectiones exhibet. Specialis verò quæ corporis naturalis species perpendit, earumq; causas & affectiones expendit.

Ad præcept. IX. & X.

Disciplina hæc secundum suam Etymologiam significat in genere omnem cognitionem sive aptitudinem ad disciplinas, eò quod mathesis præparet mirificè animos ad capeffendas alias disciplinas, in specie verò indigat artem divinatricem sive ad divinandum commodam: qualis sola est Astrologia. *Genus* est *scientia* namque omnia requisita scientiæ habet, subjectum necessarium principia & affectiones. *Differentia* æstimatur à *subjecto* quod est quantitas quatenus *Mensurabilis*. Mathesis namq; sola considerat quantitatem secundum sua principia & affectiones. Dividitur in Puram & Mixtam. Pura est quæ occupatur in quantitate simpliciter, Impura seu Mixta quæ agit de quantitate cum adjectione differentię extraneæ alicujus.

Ad præcept. XI. & XII.

Practica dicitur ἀπὸ τῆς πράξεως quod est agere & operari; hæc namq; philosophiæ pars non in nuda quiescit speculatione, verum etiam hanc actionum humanarum contemplationem refert ad praxin sinè qua omninò nasci est æstimanda. Genus ejus est pars philosophiæ, ad philosophiam enim tanquam pars ad suum refertur totum. Additur in definitione pars posterior idq; partim ex se suaq; natura quia prius est contemplari, quam agere: partim ratione subjectorum quæ informat, quia intellectus est prior appetitu sivè rationali sivè sensitivo. Partim etiam rerum sivè objectorum circa quæ verlatur, practica enim objectum suum ex philosophia theoretica mutuatur, nempe affectus & mores, qui simpliciter spectati subeunt considerationem physicam. Pars communis philosophiæ practicæ est, quæ virtuosam actionem svadet declaratq; non habitò respectu ad hoc vel illud vitæ genus seu statum, aliò nomine *Ethica* dicta. Pars vero Propria est, quæ virtutem, laudabilesq; actiones coarctat ad peculiare vitæ status, beatitudinemq; in illis statibus aucupandam, Undè vel *Oeconomica* orta est quæ foelicitatem urget domesticam, vel *Politica* quæ foelicitatem venatur civilem.

QUESTIONES

2. *Specificatio disciplinarum unde petenda est?*

R. Ex Objecto & adjuncto considerandi modo proprio. Habitus namq; specificandi sunt per actus in ordine ad objectum illis conveniens Algazaël lib. i. suæ phil. cap. i. Neq; excludo hic diversitatem abstractionum si modo cum ipsa re consenserint. Aliàs Abstrac-
ctio

Actio prout est pura mentalis actio, nullam rebus infert diversitatem. Namque res mensurant intellectum non vice versa prout scitum habet philosophicum.

2. *Quanam philosophia pars dignior, præstantior & utilior?*

R. Philosophia theoretica ratione nobilioris præstantiorisq; objecti & propter certitudinem ac evidentiam demonstrationum palmam præripit philosophiæ practiciæ; Regiminis vero respectu & usus practica præferenda venit. Namq; à solis & nudis speculatoribus nihil emolumenti in rebus redundare potest, neq; politiam constituere, neq; sauciatam ad integritatem & sanitatem reducere queunt. Adde quod philosophia practica terminos ponat metasq; designet philosophiæ theoreticæ, & quatenus ei in Repub. locus esse debeat, ostendat. Illa qui caret nec vir bonus nec bonocivis existere potest, hæc vel in pessimos cadit, imò in ipsos etiam diabolos. Illa qui sunt instructi, veram demùm profitentur philosophiam, cum nihil aliud sit *ingenuè* philosophari, quam virtutem factis ipsis exprimere. Vid. hac de re Nobiliss. & consultiss. Dn., Præsidis fasc. contr. Eth.

3. *Cui parti philosophia prius est incumbendum?*

R. Theoreticæ, Hæc namq; prior est altera (1.) *Ordine natura.* contemplatio namq; prior est actione, (2.) *Ordine doctrinæ* defumit enim practica objectum suum ex theoretica, omnisq; actio prius consideranda est *per se* quam cum *additamento*, quatenus scilicet vel honesta vel turpis sic etiam homo prius per se considerandus est, antequam consideretur quatenus est bonus & laudabilis.

4. *Quis*

4. *Quis ordo servandus est inter disciplinas theoreticas?*

R. *Primitate Adæquationis* (ita loqui hic licet) metaphysica primo loco collocatur, Ens namq; cum tota periodo transcendentium exponit. *Primitate vero perfectionis* primò ponenda erit pneumatica, quæ nobilissimum habet objectum. Eum tamen ordinem optimum duco, qui primò loco dignatur metaphysicam, huic succenturiat pneumaticam; postea verò physicam, ultimò mathesin collocat. In docendo vero & discendo hunc ordinem planè observari non volo.

5. *An detur metaphysica, an à reliquis disciplinis sit distincta?*

R. *Affr. utrumq;*. Prius ita stabilitur. *Dato scibili seu objecto, danda etiam est scientia de eodem vi relatorum. Atqui Ens qua Ens cum suis attributis & speciebus datur Ergo.* Ex Objecto namq; proprio, & adjuncto considerandi modo dignoscendæ sunt disciplinæ, ut superius evictum est. Nulla enim alia disciplina vendicat sibi *Ens qua Ens* tanquam objectum proprium tractandum, sed alia atq; alia disciplina, aliam atq; aliam particulam entis certo modo sibi perscrutandam præscindit. Logica quidem etiam assumit sibi *Ens* tanquã objectũ tractandũ, verum non *qua Ens* sed quatenus substernitur notionibus secundis: neq; sciens entificè considerat v. g. causã causatum, subjectũ & adiunctum &c. Verum ostendit generalem quendam modum definiendi & dividendi, qui potest ad hoc vel illud *Ens* reale applicari. Munera verò quæ metaphysicæ indigent necessitatem sunt 1. *purificare intellectum* & expolire in intellectione rerum maximè universalium, 2. *Confirma*

mare prima principia quod facit tum (α) declarando terminos ex quibus prima principia constant, tum (β) deducendo ad absurdum, si scilicet oppositum principii implicat contradictionem. 3. *Confirmare particularium scientiarum principia.* 4. *Disciplinis particularibus præscribere subjecta*, eaq; urgente necessitate demonstrare.

6. *An Pneumatica sit sequestranda à reliquis disciplinis?*

R. Affr. Multi existentiam hujus disciplinæ in dubium traxere, suffulti rationibus haud contemnendis (1) quod disciplinæ non sint multiplicandæ citra necessitatem, adæquata namq; ratio *ajunt* discriminandi scientias speculativas, petitur ex abstractione, cum ergo *Deus* & *Angeli* consentiant in una specie abstractionis quæ est à *materia secundum rem* & *rationem* utiq; in una eademq; disciplina doceri debent. (2.) Quod pauca lumine naturæ consent de spiritibus ut inde non sit constituenda peculiaris disciplina, (3.) Quod philosophus peculiarem disciplinam non assignavit spiritibus, sed in metaphysica de illis egit lib. 10. *Metaph.* Hæ rationes sat graves & ponderosæ sunt, unde etiam gravissimos commoverunt viros. verû re penitiùs introspectâ facile diluuntur. Quod (1) concernit ultronei fatemur, non esse præter urgentem necessitatem multiplicandas scientias, verum hic evidens necessitatis ratio est constituendæ pneumaticæ ab *Objecto* petita, quam enim necessariæ sunt reliquæ disciplinæ ob objecta sua peculiaris, tam necessaria quoq; erit pneumatica, ob suum objectum proprium, *spiritum* nempe nec purâ putâ abstractione specificantur disciplinæ, nam nuda mentis operatio rebus ipsis non

inferi discrimen, ut dictum prius, & demum si maximè
urseris abstractionem, longè alia erit abstractio meta-
physicæ nimirum secundum *indifferentiam*, alia verò spi-
rituum nempe secundum *Essentiam*, illa rationis ope ope-
ràq; perficitur, hæc verò citra operationem intel-
lectus in re ipsa datur, ad (2) dicimus, non ita exigua esse
quæ de spiritibus naturali lumine scimus, pro ut ex pecu-
liari tractatu D. Scarphij innotescit. Nec quantitate
metiri disciplinas debemus, siuè prolixæ sint, siuè suc-
cinctâ brevitate, modo objectum proprium habuerint,
(3.) Aristotelis vestigia strictè hic non premimus, nec au-
thoritas ejus nos obligat, unicuiq; enim integrum est suo
abundare sensu, modo veritas hinc damnum non sentiat
Unde meridianâ luce clarius est admittendam esse
πνευματολογίαν eamque ab alijs disciplinis distinctè
tradendam.

7. *An objectum adequatum physices sit corpus
naturale, & unde veritas physica petenda.*

Subjcti scientifici requisita sunt | 1. Ut non demon-
stretur quid sit, & quid nomè ejus significet. 2. Habere pro-
pria principia & proprias affectiones. 3. Nulli rei inhære-
at ex ijs quæ pertinent ad eandem scientiam, est namq; ba-
sis & fundamentum omnium quæ in scientia tractantur,
4. Sit toti scientiæ adæquatum, ut nempe nèc eam exce-
dat, nec ab ea excedatur; igitur cum hæ conditiones om-
nes competant corpori naturali, non potest non esse
adæquatum physices objectum, Norma vero ad quam
exigenda venit veritas physica, est ipsa *natura*, seu cor-
pus *natura præditum*. Nam omnis cognitio dependet
ab *objecto*, seu re quæ cognoscitur, indeq; etiam mensu-
ratur: prout enim res est in *Esse*, ita quoq; erit in *re cognos-*

sci tenet tritum philosophicum. Si autem hæc cognitio congruit cum ipsa re vera est salutanda, sin secus falsa. Sacram scripturam hic non excludimus (quis enim creatori de creaturis prædicanti, calculum non adderet suum?) sed controversiarum physicarum inadæquatam amussim statuimus, ejus quippè alius est scopus alia intentio.

8. *An quantitas quatenus talis, sit adæquatum matheſeos objectum?*

Æ. Affr. Omnia namq; requisita subjecti scientifici ipsi competunt; & ut matheſis est diffusissimæ considerationis, ita etiam ipsa quantitas. Multa enim de ea cognosci possunt in abstracto plurima de numero, magnitudine, pondere, mensura, numero sonoro, linea visibili &c. In quibus tanta amplitudo, tam diffusa contemplationum seges, ut singula totum requirere videantur hominem.

9. *An matheſis sit disciplina una?*

Neg. Distincta dantur objecta disciplinaria in matheſi, quæ eam in diversas secant disciplinas. principales disciplinæ sunt *Arithmetica* & *Geometria* quæ ambæ totam exhauriunt latitudinem quantitatis. *Arithmetica* est scientia quantitatis discretæ sive numeri, *Geometria* verò quantitatis continua, dicuntur hæ disciplinæ *pura mathematica* quia purè & sine addito loquuntur de quantitate. *Impura* verò sive *mixta* dicuntur, quia assumunt ad quantitatem differentias extraneas. Quales sunt *Cosmographia*, quæ subdividitur in *Astronomiam* & *Geographiam* optica Musica.

20. *An disciplina impura mathematica, magis
Et rectius referantur ad mathesin quam physicam?*

R. Affr. Ex modo procedendi circa obiectum suum quem prorsus habent mutuatum sibi à Mathesi. Nam affectiones suas demonstrant ex principijs arithmetiis & geometricis; velut mathematicus docet cœlum esse rotundam, ratione indè petità, quia æquidistat à centro mundi, quæ probatio sumitur ex geometrica ratione circuli. Et quamvis nonnullæ ut de Astronomia & Astrologia evidens est, à physica habeant obiecti partem *materialem* partem tamen *formalem* sive differentiam restringentem acceptam ferunt mathesi. prout id præter alios docent Zabarel. lib. 2. phys. cap. 2. Colleg. Coniimb. lib. 2. phys. cap. 2.

21. *Tautologias - nè insimulandi sumus quod
quamlibet ferme scientiam dividerimus in partem
communem Et propriam?*

Neg. Plures sunt res quam nomina rerum, rerumq; copia, verborumq; inopiã maximã laboram; voculæ itaq; ubiq; occurrunt eadem, res itaq; vocibus istis significata, cuilibet disciplinæ peculiaris est, nec alitèr divisiones institui possunt, flagitat id (1) Ordo à Natura subjecti petito, cum n. scientia sit circa ipsa scibilia pro ratione etiam scibiliũ venit secunda; scibilia v. duob⁹ modis insinuant se menti nostræ, vel *generalitèr* vel *specialitèr* etiam partes scientiarum, aliæ *generales* aliæ *speciales* erunt. (2) à nostro intelligendi modo, qui secundum naturam ab universalioribus & simplicioribus ad specialiora & magis composita facilius progredi potest. *Et est secundum naturam* inquit philosophus *primùm communia dicere, deindè*

ea quæ circa unum quoddam sunt propria contemplari i phys. cap. 7. Item propriorum contemplatio, posterior est communium.

12. Inter agere & efficere (πραττειν και ποιειν) quodnam est discrimen.

R. Actiones quæ ex practici intellectus judicio procedunt, ad duo revocari possunt genera, vel enim ποιησεις sunt vel πραξεις, hæ autem duæ voces etsi vulgariter interdum confundi soleant philosophicâ tamen ἀκριβεία distinguuntur. (1) à posteriori ita ut ποιησεις dicantur quæ post se relinquunt opus, πραξεις vero sive actiones plerâq; non item. (2) à priori ποιησεις dicuntur quas artis, πραξεις vero quas prudentiæ habitus dirigit. ποιησεις quippe à sola pendent arte, undè τόσον id est perfectionem suam in se ipsis inclusam habent. πραξεις vero quoniam prudentiâ diriguntur, non habent se uniformiter utpotè quarum bonitas dignoscitur ab animo agentis; maximè enim interest, an quispiam agat sciens, deliberatò consiliò firmâ voluntate &c. An verò fecerit. Undè ποιησεις ab eventu, πραξεις ab animo agentis aestimari solent, circa illas errare perfectionis videtur circa has verò deterrimum.

13. An etiam in philosophia practica, contemplatio seu cognitio requiratur?

Affr. Disting; inter theoriam primario quæ in se ipsa sistitur solius veritatis desiderio suscepta & actionem per se & sua natura non respicit. Ut cognitio cæli, elementorum, animalium &c. Et secundario ita dictam quæ ex proprio genio & indole semper respicit actionem, qualis est contemplatio Oëconomix, virtutum, civitatis &c. *Omnis namq; virtutis laus in actione*

consistit Cic. 1. off. & Actio si desit virtus est futile nos
men Sil. Ital.

14. Rectè ne dividitur philosophia practica in
partem communem & propriam. §

Affr. Illa Ethica àudit hæc in Oëconomicam & politi-
cam subdividitur. perquam docti viri hoc diu anceps
habuere, num *Ethica, Oëconomica Politica* specie essent di-
stinctæ disciplinæ, quod tamen non admittendum reor.
Idem enim *objectum* habent quod sunt actiones humanæ,
& ipse homo quatenus ad felicitatem civilem informa-
tur; in Ethicis sine respectu ad certum vitæ genus,
in politicis ratione Reipub. in oëconomicis ratione
felicis status demestici, Idem *finis* nimirum *beatitudo*
seu *felicitas* neq; enim de alio fine in politicis & oëcono-
micis agitur, sed generalia saltem applicantur: Idem
namq; est bonum civitatis & singulorum hominum.
Ita & eadem occurrunt & adhibenda sunt *media* nimi-
rum *virtutes*, eadem præcepta temperantiæ fortitudinis,
justitiæ, quæ in parte communi seu Ethica proponuntur,
in Politica deindè & Oëconomia ad speciales casus ac-
commodantur. Undè hæc nihil aliud quam Ethica spe-
cialis dici possunt. Leges verò quæ in Politicis passim
allegantur nihil aliud sunt quam *virtutes armata pœnis*;
Nullam proinde specificam inter hæc partes differenti-
am haberi dispalescit, sed ut communem si vè generali-
orem, & proprias si vè speciales partes saltem differre
adstruimus. Vid. hoc de negotio Nobiliss. Dn. præ-
sid. Colleg. Eth. Disp. 1. qui hæc ut quam plurima
alia doctissima limâ perpolvit

R. Duplex docendi genus est, vel *παραινέσις*, quod virtuosas s'vadet ac'iones imperatq; , & *διδασκαλίαν* quod virtutem intimius rimatur: Utrumq; singulari dexteritate persecuti sunt Ethnici, paræneses poetæ oratores historici nobis propinârunt. Virtutum cordas peripatetici dogmaticè tractarūt. Ad utrūq; docendi gen' nobis subindè respectandum est, nec tam curandum *qui dixerint* quam *quid dixerint*. Ethnicorum enim scripta quatenus verbum Dei non impugnant & menti facem præferunt, quidpi in nostrum subsidium, aliorumq; emolumentum & Dei gloriam usurpare integrum est? Nam & hoc lumen est à primo lumine accensum, & fontem omnis boni agnoscens. Adde quædam etiam sunt legenda, non ut teneantur, sed repudientur. Atq; hæc sunt quæ impræsentiarum de hac materia adducere volui. Cæterum Deo omnipotenti sit laus, honor & gloria in secula seculorum. A M E N.

MANTISSÆ.

1. In metaphysica principia *essendi* non dantur, Entis namq; hic absolutè & in comūni ratione expenditur, quo nihil est prius aut sublimius. Principia tamen *demonstrationum* seu cognoscendi omninò inibi exiguntur, è quibus eminenti & sublimi quodam modo, elicit conclusiones universalissimas. Primum & summum est principium quod habetur apud philosophum 3. metaph. o. 3. 4. itemq; lib. 4. c. 4. *τὸ αὐτὸ ἄμα ἔσθαι καὶ οὐκ ἔσθαι, καὶ μὴ ἔσθαι καὶ οὐκ ἔσθαι*, *Impossibile est idem simul esse & non esse* quod alij ita efferunt, *non potest idem simul esse & non esse*
nega-

negari de eodem Alij ita Duo contradictoria non possunt esse simul vera & falsa. Estq; hujus principij tanta virtus, ut nemo recurrat ad hujus inficiationem, utpotè lumine naturæ notissimi, sed vel ad desertionem suæ sententiæ, vel ad alia diverticula.

2. Esse aliquam notitiam de Deo, nobis non præscriptam, sed inscriptam, non traditam sed naturâ insitam evincunt non tantum saniorum Ethnicorum monumenta per plurima ut Cic. lib. 2. de nat. Deor. itemq; senec. epist. 92. Plat. de legibus, Plaut. Phocyl. &c. verum etiam sacer ille codex extra omnem controversiæ aleam ponendus id ipsum inculcat in pauli Epist. ad Romanos cap. 1. Hanc autem notitiam Ethnici saniores tanti fecerunt ut eam negantes sua conversatione & *suavis* indignos censerent, uti refert Valerius Max. lib. 1. cap. 1. de Atheniensibus qui Diagoram Milesium suâ urbe pepulerunt, quod scribere non veritus fuerit, se ignorare an dij essent.

3. *Causa corporis naturalis sunt principia quæ in esse illius influunt.* Sunt vel *Internæ* quæ corporis naturalis essentiam ingrediuntur, ut *Materia & forma*, externæ quæ corpus naturale extrinsecus constituunt ut *Efficiens & Finis*. Ea verò quæ de principijs physicis peripatetici ex Aristotelis libris tū *Physicis* tū *metaphysicis*, magno sed ex parte sterili labore conquirunt & corradunt, vix nobis ad palatum esse possunt. Quid enim eorum *materia prima*? quid *eductio formarum* è *potentia materiæ*? quid *privationis figmentum*? sunt nihil nisi *humani cerebelli foetus*: nunquam in natura ipsa monstrati atq; ostensi. Magni Aristotelis alia quædam scita haud parvi pendimus, sed hoc in negotio ipsi ad stipulari haud possumus.

Materi-

Materiam primam, subjectum primum generationis & corruptionis vocat, at nulla unquam generatio aut corruptio in tali facta est materia, sed omnes generationes & corruptiones loco subjecti materiam secundam habent. Eductionem illam formæ e potentia materiæ quod concernit, quærimus quid potentia illa materiæ sit aut substantia aut accidens? Si substantia materiæ, tunc transit materia in formam, si accidens, ex accidente fieret substantia, quod utrumq; est absurdum & ἀφελόσοφορ. Privatio neq; stare potest, & si possit, non tamen ut illi illam explicant rationes reservamus bono cum Deo conflictui publico,

4. Hypotheses astronomiæ vel Natura duce se monstrant, & e physicis depromuntur, vel a mathematicis ingeniosioribus efficiæ sunt. Illæ tot sufficiunt, 1. Mundum & corpora nonnulla mundana esse spherica, 2. Terram & aquam conjunctim unum constituere globum, qui terrenus appellatur. 3. terrenum hunc globum ad extremam cœli extensionem collatum, obtinere rationem puncti, non quidem geometrici sed physici, 4. Motus corporum cœlestium circulares esse. 5. Motus corporum cœlestium regulares non irregulares esse, simplicis namq; corporis, simplex est motus. *Ficta* vero Astronomorum hypotheses sunt, quas non natura prodidit, sed ingenium politius humanum introduxit, easq; ad salvandas motuum species effinxit, cœloq; aptavit in hoc namq; nullus æquator, horizon meridianus &c. revera est, verum assumuntur hujusmodi commenta, ut eorum subsidio suffulti, in motus cœlestes rectius inquirere possimus. Talis hypothesis astronomica primo motui salvando excogitata est globus cœlestis, sive spheræ artificialis, instrumentum ad similitudinem cœli rotundum,

in cuius superficie notantur stellæ fixæ cum suis asteri-
 mis, ut & circuli primi mobilis Hi in sphaera artificiali ad-
 hibentur communiter decem, quorum alij sunt maiores
 qui idem centrum cum sphaera habent, & sphaeram in
 duo æqualia segmenta dividunt, numero sunt sex, *æqui-*
noctialis, Zodiacus, Coluri duo, Meridianus, horizon & æquator.
 Minores sunt qui diversa centra à sphaeræ centro obti-
 nent, eamq; in duo inæqualia segmenta secant. Tales sunt
 quatuor, *duo tropici & duo polares.*

5. Actionum humanarum differentia sunt τὸ ἀνά-
 σιον καὶ τὸ ἐκείριον id est invitum & spontaneum. Ete-
 nim vel laudem vel vituperium, vel præmium vel poe-
 nam τὸ ἐκείριον, veniam vel misericordiam τὸ ἀνάσιον
 meretur. Invitum est vel per *Vim* vel per *Ignorantiam*
Arist. lib. 3. Eth. c. 1. Violentum definitur cuius principi-
 um est extra nos, atq; ejusmodi, nihil ut adferat adju-
 menti is, qui agit aut patitur. lib. 3. Eth. c. 1. Violentum
 duplex constitui solet vel ἀπλάως quod jam definitum
 est vel κάρατ' seu mixtum, vel actio media & mixta,
 quando vel metu majoris mali, vel spe majoris boni con-
 sequendi, vel alia necessitate adigente, aliquid suscipimus
 agendum, quod simpliciter & optione datâ non facere-
 mus ut cum pater familias orto in vicinia incendio, novas
 utilesq; sibi ædes diruit, ne tota villa incendio consuma-
 tur, Sed quoniã actiones ex *sine* & circumstantiarû ratione
 potissimum æstimandæ sint, hæc etiam actiones magis
 pro spontaneis quam invitis venditandæ veniunt. Unius
 quippè ædiculæ, quam totius domus iacturam facere
 mavult & tolerabilius ducit. Invitum verò per *Igno-*
rantiam est, cum ignorantia est causa alicujus actionis,
 non verò aliud quod ignorantiam induxit; distincta
 namq; sunt *Ignorans* aliquid agere, vel per *Ignorantiam*,
 sic

tic qui aliquid committunt ebrij aut irati, *ignorantes* quid
dem illud patrant, verum non per *Ignorantiam*, in illorum
namq; potestate est, ista ignorantia non laborare lib. 3.
Eth. cap. 1. Spontaneæ sive voluntariæ actiones sunt,
quæ nec *violentiâ externâ*, nèc per *Ignorantiam* admittun-
tur. Atq; hæ voluntatis actiones sequuntur dictamen
intellectus practici, sine quo voluntas nèc appetit aliquid
nec averfatur.

6. Conjugium unius maris ac fœminæ indissolubi-
lem conjunctionem, prolis & solatij causa etsi Ethnici
quidam cæci reprehenderint ab eoq; horruerint, nonnul-
li tamen saniores id approbarunt, magnificerunt, imò
reverentèr habuerunt, ac ad id colendum authores ac
monitores extiterunt. Fons namq; ac fundus reliqua-
rum hæc societas meritò censenda ac salutanda est. atq;
ut primitus à Deo sanctissimè fuit instituta, ita adhuc in
incrementum familiarum, Reipub. Ecclesiæ intemera-
ta servanda est; publicè enim interest honestas familias
florere ac multiplicari, satiusq; est hominum adjectione,
quam pecuniarum copiâ ampliari imperium egregiè
Hadrianus Imp. respondit. In id quoq; Augustum labo-
rassè Tacitus non tacet. Nec alieni ab hac sententia fue-
re censores illi in Repub. Rom. quorum munus erat in-
ter cætera familias censere ac vitam cælibem prohibere
Cic. 3. de ll. Undè Camillus & Posthumius censores,
eorum æra, poenæ nomine in ærarium deferre jusserunt,
qui cælibes ad senectutem venerunt. Val. Max. lib. 2.
c. 4. Omnibus proinde sponsalia meditanda, qui matu-
ram ingressi ætatem, defectu aliquo vel impedimento,
quod conjugium intercipere potest non laborant, aut de
peculiari continentia dono sibi gratulari nequeunt. A-
lias enim ipsi Naturæ, laudabiliq; gentium consuetudini

reluctantur, & quod nefandum est ut cum Gvaz. loquar, seipfos immortalitate privant liberis operam non dando patriam civibus cœlum incolis quantum in se est defraudant. Vid. synop. œconomices Nobiliss. Dnl. præsidis.

7. Rerumpub. species seu Imperiorum formæ tres omninò celebrantur, aut enim unus summam in omnes sibi subjectos tenet potestatem & monarchia dicitur. aut plures regnant & polyarchia nominatur. Ex his vel pauciores sive optimatum regimen, sive aristocratia oritur, vel totus populus vel major ejusdem pars rerum gubernacula tenet undè status popularis sive democratia exsurgit. Plures autem formæ in uno imperio eodem tempore sunt incompatibiles & impossibiles, non secus ac idem homo sanguineus & melancholicus, phlegmaticus & cholericus in excellenti gradu esse non potest, in gradibus tamen remissis & successivè quin possint dari nihil prohibet. Sic in Romana Repub. pulsus Regibus, potestas creandorum magistratuum, condendarum legum jus belli, pacis, provocationis, vitæ necisq; penes populum fuit, unde Democratia. Eidem quoq; Aristocratia quoddam temperamentum addebant dictatores, consules &c. Nunc in germanico imperio Monarcha est Imperator, optimates sunt electores, plebem ceteri status repræsentant. Hic verò in nostro imperio est monarchia munita optimâ Aristocratia. uti ex cap. 5 & 8. *Ronungabalsken* & c. aurea regiminis forma, alijs vè constat. Hic namq; est summum caput, imperium tenens in universos regni incolas, optimates adjunguntur regi & præsidio & ornamento, plebs verò solida gaudet libertate, uti receptus comitiorum mos, suffragiorum jus. votaq; libera edocent. videlicet cap. 4. *Ronungabalsken* & c.

Quæ-

Quanam verò enumeratarum formarum alteri veniat
præferenda, satis ardua est controversia; Democratia
Ottanes apud Herodotum lib. 3. patrocinatus est, pro a-
ristocratia pugnat Megabyfus apud eundem Herodo-
tum. Rationes utrinq; sat plausibiles depromi possunt
verum ut instar tenuiorum filorum & non secus ac ara-
neorum telæ subtiles, ita quoq; fragiles, quas si plenâ
manu contrectes, facile disrumpuntur. Quæ autem ra-
tiones nobis monarchiam commendabilem reddunt hæc
sunt (1.) Ipsa Natura Naturans, unus enim est Deus omnia
gubernans. (2.) Natura naturata tum (α) macrocosmi, in
cœlo unum est princeps luminare reliqua collustrans
Sol (β) microcosmi una anima, vitalium actionum præ-
ses. (3.) Unum iudicem, ducem, Regem [populo suo
Deus præstituit. (4.) œconomia Reipub. imago, ubi
unus paterfamilias sive rector. (5.) Omnium firmè
gentium mos, ac tacita quædam quasi lex. (6.) Hæc est
unionis, constantia ac firmitatis quædam quasi columna,
hinc Romani ad incitas redacti, dictatorem unum, an-
choram, numen, & hostium terrorem ut inquit Livius
sibi elegerunt. (7.) Monarchiæ cæteris rerumpub. for-
mis durabiliores fuisse ut historiæ loquuntur. Reliquæ
formæ etsi suis gaudeant prærogativis & commoditatibus,
eæ tamen comparative minores sunt hujus, &
majora earum incommoda, onera ac difficultates,
quam hujus sunt. Cuiq; tamen nationi
ac genti suus est relinquendus genius. Sed
manum de tabula!

Viro Juveni ornatisimo.

**DN. JOHANNI ANDREÆ
NEZELIO**, Philosophiæ Candidato, præ-
stantissimo. de Philosophia in genere, pro
gradu in ea summo solerter disputanti.

Allicis ad studium *sophiæ dilectæ* Johannes
Æquales Juvenes, indole quosq; bonæ.
Pandendo genium Sophiæ; sint præmia digna.
Conatu eximio. Faxit id omnipotens

Ita honoris & amoris

Ergo

L. Mq;

ÆSCHILLUS PETRÆUS

Episc. Abt

Naturam *Sophiæ* quisquis commonstrat acutè,
Haud dubiè hoc ipso se probat esse *ζόφον*
Id facis egregiè, doctè ac dilectè **JOHANNES
NEZELI**; præsens pagina testis erit,
Quâ docto claris discursu tete brabèis
Dignum sat prodis: quid vetat ergo dari?

Serta

Serta tibi Charites neſtent, & Apollo corollam:
Totus cumplaudit muſicus, Euge! chorus,

*Præſantiſſimo, ingenioſiſſimo atq; erudiſſiſſi-
mo Domino Candidato,*

RESPONDENTI

Amico affectu magis quàm culto
verſu ita congratuatur

PRÆSES

JOHANNES ANDRÆ NESSELIUS

per

Αναγραμματο μόν

ROSAS LENES ANNI NÆ DEVEHIS

Quod cluis ingenio quod mentis acumine pulchro,
Contraſta ſophia pagina curta monet,
Hortos Theſpiadum nam ingreſſus doctè Johannes
Illarum LENES colligis arte ROSAS,
Luſtrârunt Sophia flores ANNI Juveniles,
Flora ſplendentis ſydera purpurea,
Ex quibus & ſertum nitidum texunt tibi Muſæ
Atq; labore tuo præmia digna dabunt,
NÆ ſummam laudis de Muſis DEVEHIS amplam,
Quâ fias Patria candida gemma tua,

Gratu-

*Gratulor ex animo tibi lataq; quaq; precabor,
Et fortunatus vive vigeque diu.*

Præstantissimo Dn Candidato Johanni Andreae
Nezelio, amico & fratri suo suavissimo, de
Philosophia in genere egregiè differentis,
ἐἰς Φιλαδελφίᾳς τεκμηρίον lubens ap-
plausit,

LAURENTIUS SUNDIUS
Sudermannia - Suecus.

Μεσάων ἑλικωνιάδων πολυδαίδαλα ἔσκει
Μοηρευτής, ἀντὰρ πρὸς πνευδῶν ἔφθασας ἀκμήν.
Εὖ γε πόνος μοισθὸν κομῆθ' ἰδαλίμοιο
καὶ κεφάλην σεφάνω σὲ ναὶ κοσμήσει Ἀπόλλων
Ὀλβιῶδε σαφηνῶς ζῆς παμφίλτατε Ἰάννης
ἔσσεται ἔν σέο νῦν μετὰ μῦθον τ' αἶν' ὀφήμεν,

Σπυδαίστα τῶν Μεσῶν ἐμὲ ἐτάσσῃ Ἰω-
άννη Νηζελίῳ τῷ περὶ Φύσεως τῆς
Φιλοσοφίας περικαλέως φιλοσο-
φῶντι τῷ τοῦ ἐξάδιχον συγχαίρων
ἀπέλιπε

CAROLUS ERICIUS
Suderman.

